

**UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DIVADELNÍ VĚDY**

Motivy homosexuality ve vybraných dramatech Tennesseeho Williamse

Ročníková práce

Vladislav Zachar

2: ročník, Katedra divadelní vědy
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Vedoucí práce:

Mgr. Markéta Polochová, Ph.D.

Akademický rok:

2024/2025

Obsah

Úvod	3
Život autora jako inspirace	3
Vnímání homosexuality ve 40. a 50. let 20. století v Americe.....	5
Nevyslovená láska ve hře Skleněný zvěřinec	7
Atraktivita ženy k ženě ve hře Léto a dým.....	12
Závěr.....	17
Zdroje	18

Úvod

Tennessee Williams (1911 – 1983) je především známý jako autor *psychologického dramatu*. Williams často pracoval ve svých dramatech s tématy, které ve svém životě zažil a se kterými měl zkušenosti, například alkoholismu nebo domácí násilí. Vytahoval na povrch témata, které často společnost držela za zavřenými dveřmi. Téma homosexuality se ve Williamsově tvorbě ukazovalo pravidelně. Nebylo tajemství, že sám Tennessee Williams byl gay. Svoji homosexualitu však před svými kolegy či přáteli neskrýval, ačkoli přiznání veřejnosti nebylo jednoduché, z důvodu velké homofobie v polovině 20. století ve Spojených státech. Homosexualita v dramatu bylo tabuizované téma, které veřejnost nepříjemně vnímala. Také divadelní kritici byli nespokojeni s homosexuálními postavami a nekompromisně kritizovali existenci těchto postav a jejich úlohu v dramatu.

Skleněný zvěřinec je hra o zoufalství. Jednotlivé postavy nežijí v běžném světě, ale ve světě iluzí. Williams přes postavu Toma Wingfielda vypráví příběh, kterého je sám součástí. Ukazuje, jak je Tom vázaný na jedno místo vzpomínkami a povinnostmi. Jeho chudý pracovní příjem živí celou rodinu. Tom píše básně a má zájem o umění, v čemž se zrcadlí sám autor. Postava řeší svou orientaci skrze platonickou lásku ke svému kolegovi z práce. Tom je jediná postava, schopna zbavit se svých metaforických okovů a jít za svobodou.

Léto a dým pojednává o nenaplněné lásce, která měla kořeny již v dětství hlavních postav. Sám Williams se ztotožňoval s pocity a osudem hlavní dívčí postavy Almy, která je schopna celým svým srdcem milovat a podvolit se muži, který její lásku přechází a dává jí falešné naděje o šťastné společné budoucnosti. Nellie je postava, která věnuje své city oběma hlavním postavám, avšak vždy v jiné části příběhu. Nellie s muži chtěla skoncovat, jelikož ze své špatné zkušenosti znala jen tyrany a hrubiány. Byla přesvědčena, že muže nedokáže milovat.

Život autora jako inspirace

Tennessee Williams neměl úplně nejradostnější dětství, a právě toto dětství a dospívání se stalo častým námětem jeho her. I v dospělosti trpěl problémy s mentálním zdravím, alkoholismem a nevyrovnáním se svou homosexuální orientací, což se vše odrazilo v jeho tvorbě. Tennesseeho rodiče si velmi nerozuměli, měli úplně rozdílné

smýšlení. Matka Edwina byla puritánka, dcera episkopálního duchovního, byla silně věřící a jeho otec Cornelius pocházel z pionýrského rodu, byl velmi konzervativní a nekompromisní. Cornelius propadl alkoholismu. Byl většinu času agresivní a zesměšňoval Tennesseeho, kvůli jeho citlivosti a feminitě. Pro Cornelia bylo téměř nemožné vyjádřit lásku nebo jiné něžné emoce¹. Cornelius byl násilný i vůči svojí ženě a často se domáhal sexu bez jejího svolení. Williams vzpomínal, že jako chlapec slyšel z jejich pokoje strašlivé zvuky, když si Cornelius bral svou ženu násilím². Edwina byla schopna z tohoto manželství bez lásky uniknout a s dětmi se od Cornelia odstěhovali, nikdy se však s manželem nerozvedla. Motiv domácího násilí a vynuceného sexu si lze všimnout v dramatu *Tramvaj do stanice touha*. S alkoholismem nebojoval pouze jeho otec, ale také samotný Tennessee Williams, proto motiv alkoholismu je pro něho častý, například v *Koče na rozpálené plechové střeše*.

Tennessee Williams měl sestru Rose, která hrála velkou roli v jeho životě. U Rose se začaly projevovat příznaky deprese, kvůli nenaplněné lásce. Trpěla pravidelnými záchvaty a v roce 1943 prošla lobotomií. Tennessee se o této informaci dozvěděl přes telefon a následně o svou sestru začal pečovat. Motiv mentálního zdraví se ve Williamsových dramatech vyskytuje pravidelně, například v *Tetované růži*. Postava podobná Rose Williams je například ve *Skleněném zvěřinci*. Laura, která je velmi citlivá, a navíc má zraněnou nohu, která symbolizuje zdravotní nevýhodu postavy.

Tennessee Williams se dlouhá léta potýkal s otázkou své sexuální identity. Až do svých dvaceti let ho přitahovali jak ženy, tak muži³. Nejprve se stýkal pouze se ženami, ačkoli v něm narůstala zvědavost a větší atraktivita k mužům. V červnu 1939, čtyři měsíce po prvním odjezdu z New Orleans, měl Williams první homosexuální zkušenost, o níž se zmiňuje v jednom ze svých deníků. Bylo to traumatické. Napsal, že „mě to zmátlo a rozrušilo a zanechalo to ve mně pocit duchovní nevolnosti“. Několik dní ho vzpomínka na tuto zkušenost pronásledovala a trápily ho pocity viny. Velmi brzy však homosexuální sex přestal Williamse znechucovat⁴. Jeho první homosexuální vztah byl s tanečníkem Kipem Kiernanem. Přirovnával Kipovo tělo k řeckým sochám a Soše svobody a podrobně popisuje ve svém deníku intimnosti, které spolu sdíleli dvakrát

¹ Paller, M. (2005). str.7.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, str. 8.

⁴ *Ibidem*.

nebo třikrát za noc⁵. Kip následně ukončil jejich společný vztah, protože nechtěl, aby se o jeho vztahu dozvěděla veřejnost. Kipova přítelkyně jej přemluvila, aby vztah ukončil, protože v homofobní Americe by společnost nepřipustila, aby měl muž úspěšnou kariéru, pokud tráví noci s jiným mužem. Citová intenzita, která provázela rozchod s Kipem, v něm znovu vyvolala pochybnosti o jeho sexuální identitě. Do deníku napsal, že očekává, že skončí se ženou⁶.

Když Williams po Kipově zdrcujícím odmítnutí uprchl do Mexika, seznámil se s mladým mužem, který s ním chtěl mít poměr. Popsal jej jako bohatou bývalou fotbalovou hvězdu Michiganské univerzity, která nyní nedělá nic jiného, než že mluví o sebevraždě⁷. Tento románec však dlouho nevydržel. Od roku 1943 byl ve vztahu s bývalým námořníkem z druhé světové války, Frankem Merlo. Merlo nebyl pro Williamse pouze partner, ale pracoval jako jeho osobní sekretář.

Williams a Merlo se rozešli po 13 letech ve společném vztahu. Některé změny v jejich vztahu byly důsledkem Williamsovi vyvíjející se finanční situace. S tím, jak bohatl, už nepotřeboval, aby mu Merlo dělal kuchaře či společenského tajemníka. Williams si na tuto práci začal najímat lidi, a Merlo se začal cítit zbytečně⁸. Oba začali trávit večery s jinými muži, a když byli spolu, věčně se hádali. Chvilí po rozchodu Merlo navštívil doktora z důvodu jeho silného kašle a výrazné ztráty váhy. Lékař mu řekl, že jde o neoperovatelný druh rakoviny plic⁹. Na následky rakoviny Frank Merlo umírá v 41 letech. Williams si celý život vyčítal Merlovu smrt a nikdy si už nenašel dlouhotrvající vztah, jaký měl s Merlem. Williams najednou nevěděl, na koho se obrátit a začal se utápět v depresi a lécích. Rozpad jeho vztahu s Frankem Merlem a následně Merlova smrt přivedly Williamse blízko propasti, propadl šílenství, drogám a alkoholu, které hojně užíval v době, kdy v následujících letech ještě více uvolnil kontrolu nad svou prací¹⁰.

Vnímání homosexuality ve 40. a 50. let 20. století v Americe

Život pro homosexuály a lesby byl velmi náročný, jelikož společnost ve 40. a 50 letech byla výrazně homofobní. Neexistovala žádná „gay komunita“, u které by mohli

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Idem*, str. 9.

⁷ *Idem*, str. 94.

⁸ *Idem*, str. 167.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Idem*, str. 226.

hledat podporu, politickou, morální nebo jinou¹¹. Homosexuální lidé byli ve společnosti považováni za „úchyly“ či „zvrhlíky“, proto bylo pro většinu homosexuálních osob jednoduší svou orientaci před společností ukrývat. Muž mohl o svou práci přijít, jen z důvodu své orientace, a v budoucnosti, by pro něho bylo nemožné další práci sehnat, kdyby se vědělo o jeho homosexualitě.

Republikánský národní předseda Guy Gabrielson informoval dopisem 7000 pracovníků republikánské strany, že „sexuální zvrhlíci pronikli do naší vlády. V posledních letech možná stejně nebezpeční jako komunisté“¹². Úřední zaměstnanci byli vyslýcháni a podezříváni z homosexuality. Regionální úřady také shromažďovaly informace o místních místech, kde se scházejí homosexuální muži a ženy, a tyto informace také předávaly. Pouhá známost jiného homosexuála mohla být předmětem vyšetřování FBI¹³. Dne 15. prosince 1950 vydal podvýbor průběžnou zprávu, která vycházela z přesvědčení, že homosexuálové nejsou vhodní pro zaměstnání v jakékoli funkci ve federální vládě, protože jsou „obecně nevhodní“ a mají „nedostatek emocionální stability a slabost jejich morálních zásad“¹⁴.

V roce 1952 Americká psychiatrická asociace v prvním vydání Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch zařadila homosexualitu mezi sociopatické poruchy osobnosti¹⁵. V Key West, kde Williams žil, Městská rada schválila zákon, podle něhož musí být v kinech profesionální dozorcí, aby chránili mladistvé zákazníky před homosexuálními predátory; také schválila zákon zakazující podávání a prodeje alkoholu homosexuálům¹⁶. Před volbami starosty v roce 1953 provedla policie razii v gay barech a prohledala duny a pláže, kde se homosexuálové scházeli. Na Sutton Place, oblíbeném výletním místě jen pár minut od Williamsova bytu, byly zatčeny desítky homosexuálů¹⁷.

Homosexuálové byli společností, úřady a policií opakovaně diskriminováni, zavražďováni a odsuzováni už jenom za svou existenci. Vytvářely se zákony jen pro omezení rovnoprávnosti homosexuálních jedinců. V listopadu 1955, poté co byl v Sioux City ve státě Iowa unesen a zabit mladý chlapec, nařídil okresní prokurátor zadržet

¹¹ *Idem*, str. 53.

¹² *Idem*, str. 54.

¹³ *Idem*, str. 55.

¹⁴ *Idem*, str. 56.

¹⁵ *Idem*, str. 60.

¹⁶ *Idem*, str. 86.

¹⁷ *Idem*, str. 87.

všechny známé homosexuály. Dvacet devět z nich bylo umístěno do azylových domů bez slyšení nebo soudu¹⁸.

Možná to bylo Stonewallské povstání v červnu 1969, které vypuklo na scéně osvobození homosexuálů, které přimělo Williamse veřejně promluvit za homosexuály¹⁹. Stonewall Riots je protest LGBTQ komunity 28. června 1969, který napomohl k rovnoprávnosti homosexuálů ve společnosti. Policie měla uzavřít Stonewall gay klub, ale proti uzavření se sešla velká komunita homosexuálů, drag queens a zaměstnanců klubu, kteří protestovali a úspěšně zabránili uzavření klubu. V červnu roku 1972 odvolací soud státu New York rozhodl, že osobě nemůže být odepřeno přijetí do státní advokátní komory, protože je homosexuál²⁰. 8. dubna 1974 Americká psychiatrická asociace oznámila, že její členové odhlasovali vyřazení homosexuality ze seznamu duševních nemocí.

Nevyslovená láska ve hře Skleněný zvěřinec

Skleněný zvěřinec je psychologické drama, napsané v roce 1944, tudíž zapadá do ranné tvorby Tennesseeho Williamse. Předešlá Williamsova dramata zcela pohořela co se týče divácké oblíbenosti. *Skleněný zvěřinec* se však dočkal neočekávaného úspěchu. Sám Tennessee Williams nečekal, že by jeho práce mohla někdy docílit úspěchu. Williams dokonce trpěl depresemi z náhlé změny v jeho životě, kdy se dostal do povědomí veřejnosti. Postavy ve *Skleněném zvěřinci* jsou jakoby omámeny oblakem snění, ve kterém unikají realitě a žijí raději ve světě iluzí. Motiv homosexuality je zde obsažen, avšak není tolik explicitní, jako v jiných Williamsových hrách. Projevuje se u postavy Toma Wingfielda, jediné postavy, která chce světu iluze uniknout a žít svobodný život. Divadelní hra *Skleněný zvěřinec* měla premiéru v roce 1944, což je jen o tři roky dříve než *Tramvaj do stanice touha*, kde je homosexualita vyjádřena otevřeně, kde nevyplývá z podtextu²¹. Tennessee Williams se při psaní těchto dvou titulů snažil ilustrovat pravdu o realitě a „uvolnit esenciálního ducha něčeho“, potřeboval zkreslit a zveličt naše zkušenosti s touto realitou. jeho hry ctí groteskní sílu chaosu, iracionálního a nevyjádřitelného, a svůj pohled na věc, kterou interpretuje Annette J. Saddik²².

¹⁸ *Idem*, str. 110.

¹⁹ *Idem*, str. 189.

²⁰ *Idem*, str. 214.

²¹ Williams, T (2018).

²² Saddik, A. J. (2015). str.7.

Ústředními postavami jsou Amanda Wingfieldová a její dvě děti Tom a Laura. Amanda se stará o domácnost a snaží se co nejvíce věnovat svým dětem. Je rozpoznatelné, že je velmi starostlivá a pečlivá. Celá rodina není v dobré finanční situaci a o hlavní finanční příjem se stará Amandin starší syn Tom. Ten pracuje ve skladu obuvi a opravdu velmi nemá rád svou práci, nedaří se mu v ní a hrozí mu vyhazov. Svůj zbylý čas tráví sledováním filmů. Laura je Amandino mladší dítě. Trpí existenciální, sociální úzkostí, a navíc má zraněnou nohu. Její jediná radost je sbírání zvířátek ze skla, jinak nemá žádné záliby. Laura má problémy, být součástí kolektivu. Amanda po několika nezdařilých pokusech dostat Lauru do kolektivu se obrací na Toma s prosbou najít pro svou sestru vhodného ženicha. Tom seznamuje svou sestru s kolegou z práce Jimem, ten se zdá jako perfektní muž pro Lauru. Navzájem si rozumí, on je ale zasnouben s jinou ženou. Tom přichází domů se zprávou, že je vyhozen z práce, následně opouští rodinu, aby se osamostatněl.

Tom je pro nás velmi mysteriózní postava, o které se postupně dozvídáme více. Působí na nás velmi neutrálně až bezcitně, přitom víme, že v nitru je velmi citlivý. Svě city si drží v sobě a nevynáší je na povrch. Homosexualita ve *Skleněném zvěřinci* spočívá v Tomovi a není metaforická ani abstraktní. Tom je gay. Je také mazaný. Je ztělesněním Williamsova intenzivního konfliktu mezi touhou skrývat a souběžnou touhou odhalovat²³. O informaci, že Tom píše básně během pracovní doby, víme od jeho kolegy Jima. Právě k tomuto kolegovi má Tom velmi blízko. Tom je koneckonců stejně jako Tennessee Williams básník a dá se očekávat, že jeho podání událostí bude výsledkem jeho tvůrčí fantazie i paměti²⁴.

Tom je první postava vystupující v dramatu *Skleněný zvěřinec*. Zde funguje zejména jako vypravěč celého příběhu, ale také je jeden z aktérů v příběhu. Na samém začátku po odhalení scény vyjde postava Toma v námořnické uniformě, kterou na něm však už znovu neuvidíme. Právě už tento výstup je velmi zásadní okamžik v celé hře, protože nám předpovídá Tomovo opuštění domova, které se odehraje na úplném konci. Tom tento příběh vypráví s časovým odstupem. Nikde není zaznamenáno, po jaké době tento příběh vypráví, zda je to časové rozmezí týdnů, měsíců či let. Celý příběh je silně ovlivněn jeho vnímáním a jeho pohledem na situaci. Jak moc je však příběh Tom věruhodný? Po větší době člověk zapomíná přesné momenty. Nejspíš popisoval situace,

²³ Paller, M. (2005). str. 39.

²⁴ Murphy, B. et al (2014). str. 59.

jak si je pamatoval, ale z jiného pohledu mohly vypadat zcela jinak. Do retrospektivy pronikají i scény, v nichž Tom nefiguruje a může se stát nedůvěryhodným vypravěčem²⁵.

„Tom: Toseví, mám pár figlů poschovávaných po kapsách, mám pár věcí v rukávu. Ale jsem pravý opak kouzelníka. Takový kouzelník vám nabízí iluzi která vypadá jako pravda. Já vám nabízím pravdu, pohledně převlečenou za iluzi. Nejdřív otočím čas nazpátek. Vráťím ho do prazvláštní doby, do let třicátých, kdy se rozlehle americké střední vrstvy zapisovaly do školy pro slepce. Zrak je opustil, nebo oni opustili svůj zrak, a tak ze všech sil tiskli prsty na ohnivou Braillovu abecedu rozvráceného hospodářství. Ve Španělsku byla revoluce. Tady byl jen křik a zmatek. Ve Španělsku byla Guernica. Tady byly dělnické bouře, někde dost zuřivé – v Chicagu, v Clevelandu, v Saint Louis, v jindy tak pokojných městech... Takové je společenské pozadí hry. Je to vzpomínková hra. A protože je vzpomínková, je spoře osvětlená, je sentimentální, a není realistická. Ve vzpomínkách jako by se všechno odehrávalo s hudebním doprovodem. Proto to fídlání za scénou. Já jsem v téhle hře vypravěčem, a taky jednou z postav. Další postavy jsou moje matka Amanda, sestra Laura a jeden host, který přijde až v poslední scéně. Host je nejrealističtější postava celé hry, protože je to vyslanec světa reality, kterému jsme se tak trochu vzdálili. Ale protože mám básnickou slabost pro symboly, používám ho taky jako symbolu: představuje to, co mělo už dávno přijít, nač pořád ještě čekáme a kvůli čemu žijeme. [...]“²⁶

Monolog v druhém dějství obsahuje především důkladný popis chlapce, kterého Tom namluvil Lauře. Dělá to jen, aby udělal matku a sestru šťastnou. Poprvé v celé hře jej vidíme být ohledně něčeho pozitivní, nadšený. Namluvil tohoto chlapce své sestře, i když víme, že by s ním byl nejraději sám. Tato postava Jima se najednou zdá jako slunce, které osvětluje Tomovy dny. V tomto monologu to vypadá, že ví o Jimovi vše, ale jak se později dozvídáme, tak nevěděl zásadní informaci, o Jimových zasnubách. Vidí jej jako prototyp perfektního člověka, což poukazuje na platonickou lásku Toma k Jimovi. Nejspíš byl Tom do něho zakoukaný s vědomím, že by nikdy s Jimem netvořili pár. Právě proto by pro něho bylo přínosné jej mít na blízku, kdyby měl svatbu s Tomovou sestrou Laurou. Monolog v druhém dějství není již popsán z neutrálního pohledu, je však ovlivněn emocemi Toma:

„Tom: A tak jsem druhý den přivedl k nám domů Jima na večeři. Trochu jsem se s ním už znal z gymnázia. V gymnáziu by Jim hrdina. Oplýval Irskou dobrosrdečností, obrovskou vitalitou a vždycky byl vymydlený a nablýskaný jako bílý porcelán. Jako by se pořád pohyboval ve světle reflektorů. V košíkové byl hvězda, v debatním klubu dělal kapitána, v nejvyšší třídě předsedu a ve školním operetním

²⁵ Williams, T (2018).

²⁶ Williams, T (2018). str. 8-9.

představení zpíval hlavní roli. Vždycky byl v běhu nebo v poskoku, nikdy jste ho nepřistihli v pouhé chůzi. Jako by měl každou chvíli vyvrátit gravitační zákon. Řítil se svým mládím takovou rychlostí, až se logicky očekávali, že do třicátky musí dorazit rovnou do Bílého domu. Jenomže po maturitě zřejmě narazil na překážky. Jeho rychlost se nápadně zvolnila. Šest let poté, co opustil školu, zastával místo, které nebylo o mnoho lepší než moje. Byl to jediný člověk ve velkoskladě, se kterým jsem se přátelil. Byl jsem mu užitečný, protože jsem si pamatoval jeho někdejší slávu, viděl ho vyhrávat v košíkové a získat stříbrný pohár v řečnické soutěži. Věděl, že tajně unikám do umývárny a smolím básničky, když provoz ve velkoskladě polevil. Říkal mi Shakespeare. A zatímco jiní mládenci ze skladu se ke mě dívali s podezřivým nepřátelstvím, Jim se ke mně choval shovívavě. Postupně ovlivnil jeho postoj ostatní, jejich nepřátelství se vytratilo, takže se na mě taky začali usmívat, jako se lidé usmívají na podivně ostráhaného psa, který jim v úctivé vzdálenosti přejde přes cestu. Věděl jsem, že Jim a Laura se v gymnáziu znali, a slyšel jsem Laru s obdivem hovořit o jeho hlase. Netušil jsem, jestli si ji Jim pamatuje, nebo ne. Jako byl Jim na gymnáziu úžasný, tak Laura byla nenápadná. Jestli si Luru pamatoval, tak rozhodně ne jako moji sestru, protože když jsem ho pozval na večeři, zazubil se a řekl: „Víš ty Shakespeare, nikdy mě nenapadlo, že máš příbuzenstvo!“ A tak se chystal ověřit si, že je opravdu mám. “²⁷

Vztah Toma a jeho matky Amandy je komplikovaný. Tom žije většinu svého života ve své představitosti. Očividně svou matku a sestru miluje a pracuje, aby je uživil. Mimo práci má i svůj vlastní život, který nevynáší na povrch. Amanda je zvědavá a opakovaně napomíná svého syna za své návyky se poflakovat po nocích venku. Je cítit, že Tom si užívá nejen posmívání se matce, ale i narážky na tajný život, který ve skutečnosti vede²⁸. Matce prozrazuje jen, že chodí do kina, ale jak Amanda zmiňuje, v tuhle dobu kino není otevřeno. Kde tráví Tom celé noci, když se vrací až nad ránem domů? Skutečná frustrace pramení z jeho skutečného tajného života a baví se tím, že trousí narážky, které Amanda, nepostřehne²⁹.

Skleněný zvěřinec je hra, která je silně inspirována autorovým životem. Williamsův otec byl těžký alkoholik, který nešel pro ránu daleko. Neustále Tennesseeho urážel a ponižoval pro jeho femininní stránku. Tennesseeho rodiče se v roce 1937 rozešli, však se nikdy úředně nerozvedli. Společně však nežili. Tennessee i jeho mladší sestra Rose žili hlavně s matkou. Zde se dá autorův život porovnat s postavami ve *Skleněném zvěřinci*, kde hlavními postavami jsou Matka, starší syn a mladší dcera. Rose měla psychické problémy, a byla ji později diagnostikována schizofrenie, kterou se

²⁷ Williams, T (2018). str. 45-46.

²⁸ Paller, M. (2005). str. 42.

²⁹ *Ibidem*.

pokusili vyléčit lobotomií, Tennessee potom o svou sestru pečoval. Zde vidíme motiv psychicky slabší sestry, o kterou je potřeba se starat, která má nějakou zdravotní nevýhodu. Tennessee Williams nejvíce odpovídá postavě Toma, která nás provádí dějem. V díle nepadne ani slovo o Tomově homosexualitě, však tomu napovídá i podobnost postavy Toma k životu Tennesseeho Williamse, u kterého víme, že homosexuál byl³⁰. Autorův život však je inspirací i pro jiné jeho dramata, kde často pracuje s tématem alkoholismu, nebo mentálního zdraví. Williamsova tvorba nikdy nebyla krotká, oplývala zakázanou touhou, šílenstvím, kastrací, znásilněním, kanibalismem, všemi formami citového i fyzického násilí, ale relativní nevinnost a naprostá cenzura čtyřicátých a padesátých let dokázala tato témata udržet jen stěží pod kontrolou³¹. Například v *Tramvaji do stanice touha* pracuje s tématem znásilnění³², *Kočka na rozpálené plechové střeše* obsahuje otevřeně homosexuální zápletku³³ anebo *Náhle loňského léta* pojednává o kanibalismu³⁴. *Skleněný zvěřinec* však nám vytváří náhled oknem do domu, ve které Tennessee vyrůstal, cítíme úzkost, která jde z domu cítit. Dům tvoří metaforický kůl, ke kterému jsou postavy přivázány a nemůžou, nebo se nechtějí odvázat³⁵.

Motiv homosexuality ve tvorbě od Tennesseeho Williamse je nepochybně spojována s tragikou. Homosexuální postava nikdy nenalezne opětování lásky, nebo uklidnění, že se svou orientací může docílit šťastného života. I zde je tomu tak, kdy postava Toma chodí do práce, kterou nesnáší a jediným světlem v jeho dnech je jeho kolega Jim. Je velmi možné, že právě to je ten důvod proč ještě Tom z této práce neodešel. Píše básně, kde by mohl svou lásku Jimovi vyznávat. Nevíme, zda jsou básně opravdu zamilované, ale také nevíme, zda Tom vůbec uvažoval o vyznání lásky, či byl předem smířený s faktem, že nikdy nebude milován nazpět. Každá z postav ve *Skleněném zvěřinci* je nějakým způsobem uvězněna a každá našla nějaký způsob úniku. V Tomově případě je past, nejzřetelnější. Je uvězněn v bytě, kde je tolik potřebnou finanční podporou své matky a sestry, z důvodu otcova opuštění celé rodiny³⁶. V této pasti jej držela finanční situace rodiny, tudíž hlavně práce, ale nejspíše i Jim měl podíl

³⁰ Williams, T (2018).

³¹ Saddik, A. J. (2015). str. 9.

³² Williams, T. (2015).

³³ Williams, T. (2023).

³⁴ Williams, T. (1986).

³⁵ Williams, T (2018).

³⁶ Murphy, B. et al (2014). str. 58.

na Tomově uvěznění. Kdyby nebylo Jima, tak by byl Tom už dávno propuštěn k čemuž dojde ihned po odchodu Jima z velkoobchodu. Bez toho, aniž by byl Jim toho vědom, propustil Toma z jeho metaforického vězení. Tom byl sám překvapen z faktu, že Jim má snoubenku, a že bude mít jiné pracovní místo, takže po Tomově propuštění jej v domě již nic nedrželo. Chtěl opustit vše, co jej vázalo k tomuto místu, včetně jeho platonické lásky k Jimovi³⁷.

Ani v pozdějším období svého života se nevyhýbal řešení tabuizovaného tématu homosexuality, přesto je jeho dílo protkáno homofobními prvky, což odráží nejen nepřátelský postoj doby, ale také Williamsovu vlastní internalizovanou homofobii, jak naznačují někteří kritici³⁸. Williamsovy homosexuální postavy nikdy nenaleznou šťastnou budoucnost, často jsou Williamsem chladně zavražděni a také opovrženi homosexuální postavy jinými postavami. Williams promítá do svých dramát své vlastní zklamání a úzkosti ze své orientace v homofobní Americe ve 40. a 50. letech.

Atraktivita ženy k ženě ve hře *Léto a dým*

U více titulů od Tennesseeho Williamse si můžeme všimnout motivu homosexuality, který je, buďto přímo vyřčen ve hře, nebo dostatečně naznačen, aby to všichni čtenáři pochopili. V *Tramvaji do stanice touha* se přímo mluví o orientaci manžela Blanche, což vedlo až k jeho sebevraždě. V *Kočce na rozpálené plechové střeše* není přímá zmínka o homosexuálním páru, však je zcela očividné, co je myšleno, když postavy mluví o vztahu Bricka se Skipperem, protože byl více než přátelský. Nejdůležitější je, že názor homosexuality byl přenesen z Margaret na Bricka a heterosexuální románek na hluboké mužské přátelství se Skipperem, které zjevně zahrnovalo homoerotické pocity ze strany Skippera a možná i Bricka³⁹. *Léto a dým* přináší přímé vyznání lásky ke stejnému pohlaví, a navíc přináší jednu změnu. Postavou vyznávající lásku je žena jiné ženě, což se neobjevuje často v dramatech od Tennesseeho Williamse. Skoro vždy se jedná jen o lásku mezi muži. Proč Williams nerozebírá téma lásky mezi dvěma ženami? Je to snad proto, že Williams často vychází ze svého vlastního života, jelikož byl sám homosexuál?⁴⁰

³⁷ Williams, T (2018).

³⁸ Novák, V. (2015). str. 8.

³⁹ Murphy, B. et al (2014). str. 109.

⁴⁰ Williams, T (1964).

Tennessee Williams začal pracovat na hře *Léto a dým* v roce 1945 po velkém úspěchu *Skleněného zvěřince*, a finální podoba vyšla až v roce 1948. *Léto a dým* zachycuje milostnou zápletku mezi Almou a Johnem, která přivádí čtenáře k otázce: „patří tito lidé k sobě“? U hlavních postav zde dochází k „věčný boj mezi tělem a duší“⁴¹. Alma a John se znají už od mladých let. Tyto dvě postavy se v prvním dějství potkávají po letech. V tento moment je Alma zpěvačka a zároveň doučuje zpěv. John pokračuje ve šlépějích svého otce jako doktor. Alma v naději, že mezi ní a Johnem proskočila jiskra se začíná beznadějně zamilovávat do Johna. Neustále na něho myslí, touží po něm jak fyzicky, tak psychicky. Při pomyšlení na to, že by John byl s jinou ženou, má Alma silné úzkosti a záchvaty. Stále si chce však před ním zachovat svou čest a nechce působit zoufale. John je šarmantní, ale není schopen zůstat jen na jednom místě a držet v hlavě jen jednu ženu. Dostáváme se do spirály, kdy John dává opakovatelně Almě falešné naděje a následně se Alma užírá v úzkostech z pomyšlení, že John má v mysli jinou ženu. Nakonec John uposlechne slova Almy a rozhodne se s jednou dívkou usadit. Není to však Alma, ale Nellie. Jestliže byl *Skleněný zvěřinec* pokusem zachytit Rose Williamsovou na papíře, *Léto a dým* bylo ještě blíže domovu. Po celý svůj život se Williams odvolával na jeho hlavní hrdinku Almu Winemillerovou neboli „slečnu Almu“ jako na postavu, která se mu nejvíce podobala^{42,43}. V období, kdy Tennessee tuto hru psal, trpěl záchvaty, právě takové, jakými trpěla Alma.

Nellie utekla od své matky a vzdělávala se na Sophie Newcomb College. Přímočarou, živelnou a mladistvou sexualitu kombinuje s úctou ke slečně Almě⁴⁴. Nellie je žačka Almy, a seznámí se i s Johnem po jeho příjezdu. Právě Nellie se velmi zaplete do vztahu mezi Johnem a Almou. Je to mladé, velmi rozpustilé děvče, které nosí své srdce na dlani. V druhém obraze přibíhá Nellie za Almou, v době jejich pěvecké hodiny, však se zprávou, že ji tíží něco na srdci. Nellie vyzná svou lásku k Almě. Také se přiznává, že důvod, proč se na její hodiny přihlásila, byl čistě z důvodu přitažlivosti a umožnilo to Nellie trávit více času s Almou. Sama se také přiznala, že ví o svém pěveckém neumu. To poukazuje na chvíli v prvním obraze, kdy si Alma stěžuje: „Jedna z mých rozkošných žákyň. Je nejmladší, nejhezčí a nejmíň nadaná.“⁴⁵ Alma je velmi

⁴¹ Murphy, B. et al (2014). str. 68.

⁴² *Idem*. str. 64.

⁴³ Williams, T (1964).

⁴⁴ Murphy, B. et al (2014). str. 71.

⁴⁵ Williams, T (1964). str. 27.

citlivá dívka a často nese nové zprávy těžce, však na tohle vyznání lásky nijak vážně nezareagovala. Vyznání Alma odbyla, jako by jej absolutně nebrala vážně. Možná tomu jen sama nechtěla věřit. Alma má v hlavě pouze Johna, a už se k tomuto vyznání nikdy nevrátíme. Došlo tedy k přiznání lásky, na které nebyla pořádná reakce, či vyřešení, zda by byla možnost k opětování lásky⁴⁶.

V této chvíli se zdá, že Nellie preferuje v emocionálním vztahu ženy. Nellie se svěří Almě, že se však zadívala do jednoho chlapce a je beznadějně zamilována. Ukáže se, že tento chlapec je právě John. Nellie také odkrývá důvod proč prvně zanevřela nad muži. Její matka si zvala domů jednoho muže za druhým. Tito muži byli hrubí a v takovém prostředí Nellie vyrůstala. Začala opovrhovat muži a svou náklonnost raději ukazovala ženám. Však se ukázalo, že to byla pouze nenávist k mužům v její minulosti a stále je schopna milovat muže, který ji dokáže z této minulosti vytáhnout⁴⁷.

Nellie: Slečno Almo, už jste byla někdy k zbláznění zamilovaná?

Alma: Cože?

Nellie: No, zamilovaná po uši?

Alma: Snad... Snad ano.

Nellie: Víte, že jsem byla zblázněná do vás?

Alma: To snad ne, Nellie

Nellie: A proč myslíte, že jsem k vám chodila na hodiny zpěvu?

Alma: Chtěla ses něčemu naučit.

Nellie: Kdepak, vždyť dobře víte a já to také vím, že žádný hlas nemám. Prostě jsem se do vás zamilovala. To bylo tenkrát, když jsem ještě bláznila po děvčatech. Ale to už je pryč, teď jsou na programu kluci. Slečno Almo, vy přece víte všechno o mé mamince a jak jsem vyrůstala. Žádný slušný člověk, mimo vás, na nás ani nepromluvil, protože maminka chodí na nádraží, namlouvá si cestáky, vodí si je domů a pije s nimi a hraje poker, a všichni se přitom chovají jako prasata. Myslela jsem si, že budu muže navždycky nenávidět.

Opovrhovat jimi a štítit se jich. No a včera večer – ach!⁴⁸

Lze se domnívat, že Nellie ve skutečnosti necítila žádnou lásku k Almě po celou tu dobu. Byla pouze přesvědčena, že se jedná o lásku. Nejspíše se jednalo o idealizaci člověka. Nellie viděla Almu jako úspěšnou a silnou dívku, vytvořila si tak z ní svůj idol. V jejích očích to byl nejúspěšnější člověk, kterého osobně znala, díky svému talentu, chtěla k ní být blíže z přesvědčení, že jde o lásku. Stále je tu možnost, že je Nellie

⁴⁶ Williams, T (1964).

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Idem*, str. 38.

bisexuální postava, však vše nasvědčuje tomu, že viděla Almu jako svůj idol, dokud opravdu nezjistila, jaké je to se skutečně zamilovat⁴⁹.

Nellie se velmi rychle dostala přes lásku k Almě k Johnovi. Zpochybňuje to, zda Almu skutečně milovala. Tennessee Williams ukazuje Nellie jako velmi nesourodou postavu, která dříve jedná, než přemýšlí. Je možné, že sama vůbec není schopna skutečně milovat, jen vytvářet z lidí své idoly, nějaké silně zkreslené představy o nich. Tuhle charakteristiku Nellie ukazuje John, když přijdou k Almě se zprávou, že se John a Nellie berou. John říká: „Je pořád jako malé dítě“⁵⁰, poukazuje na její roztržitost. Nellie se dá příliš jednoduše unést vlastními emocemi. Nellie ukazuje, že je schopna být šťastna i ve vztahu s mužem, což by nedokázala dívka, čistě orientována na ženy. Tudiž Tennessee Williams vytváří ženskou postavu, která by byla schopna milovat stejné pohlaví tak jako jeho mužské postavy.

Tennessee Williams je známý pro vytváření výrazných ženských postav. Typickým příkladem je tragický osud Blanche v *Tramvaji do stanice touha*, která vzhledem k její minulosti a později také přítomnosti pomalu propadá v šílenství. Blanche DuBoisová je možná nejznámější Williamsovou ženskou postavou, která byla společensky vyloučena a krutě potrestána za své domnělé excesy⁵¹. Svému tragickému osudu také čelí Serafina v *Tetované růži*, jíž ztráta manžela natolik skolí, že začne být přehnaně paranoidní a propadne šílenství⁵². Všechny Williamsovy ženy nejsou pouze tragické oběti svého života, například Maggie z *Kočky na rozpálené plechové střeše* je typ manipulativní ženy, která agresivně jde za svým cílem⁵³. Ženská identita ve smyslu role „monstra“ se dostává ještě dále s ohledem na genderové stereotypy⁵⁴. Nellie však mezi tyto „monstrózní“ postavy nepatří. Nalezla určitý typ štěstí a lásky, což není zvykem ve hrách od Tennesseeho Williamse. Nellie se nemusela chovat vypočítavě, aby nalezla štěstí. Nejspíše nepatří ke zbytku Williamsových „monster“ z důvodu, že není hlavní postava v dramatu. Nejčastěji potká nešťěstí hlavní ženskou hrdinku, v tomto případě Almu⁵⁵.

⁴⁹ *Idem*.

⁵⁰ *Idem*, str. 96.

⁵¹ Williams, T. (2015).

⁵² Williams, T. (2013)

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Saddik, A. J. (2015). str. 87.

⁵⁵ Williams, T (1964).

Při porovnání Nellie s Brickem z *Kočky na rozpálené plechové střeše*, si všímáme několika podobností. Předně vyjádření atraktivity stejnému pohlaví, však také následný sňatek s člověkem odlišného pohlaví. V 50. letech 20. století byl zcela běžný sňatek homosexuálního jedince za účelem skrýt svou odlišnost. Rozdíl mezi těmito postavami je následné štěstí ve sňatku. Nellie je zcela schopna přehodnotit své hodnoty a zamilovat se do muže. Brick však toho není schopen. Uvažuje se, zda je Brick opravdu homosexuální postava i po tom, co je známo, že Brick a Skipper spolu měli pohlavní styk. Podle Alfreda Kinsleyho téměř čtyřicet procent z celkové mužské populace, kterou on a jeho kolegové sledovali, přiznalo, že mělo alespoň nějakou zjevnou homosexuální zkušenost, která vedla až k orgasmu, ačkoli pouze čtyři procenta se označila za výhradně homosexuální⁵⁶. Také bylo zjištěno, že většina mužské populace má v období mezi dospíváním a stářím alespoň nějakou homosexuální zkušenost, aniž by se kdy považovala za homosexuála. Člověk potom uvažuje nad otázkou: Pokud muže vzrušuje pomyšlení a následně i provedení sexuálního aktu se stejným pohlavím, není tedy automaticky homosexuál? Nesnaží se jen následným sňatkem se ženou zbavit titulu homosexuála, aby zapadl do společnosti? Vysvětluje se to tak, že „mnoho mužů kategoricky oddělilo homosexuální identitu od homosexuálního činu“⁵⁷, tudíž zúčastnění se homosexuálního aktu z člověka automaticky nedělá homosexuálního jedince⁵⁸.

John S. Bak zmiňuje svůj názor, na homosexualitu postavy Bricka: „Nejde mi o to zjistit, zda Williams věděl, zda je Brick gay, nebo ne (nemyslím si, že to věděl, protože jeho vize hry a Bricka se v průběhu let, které dělily sepsání příběhu v roce 1951 a konečnou revizi hry v roce 1974, neustále vyvíjela)“⁵⁹. Dle mého názoru Brick je homosexuální postava. U milostných zápletek v dramatech od Tennesseeho Williamse lze vidět vášeň z často neopětované lásky, nebo lásky, která nemůže fungovat. U Bricka šlo jistě o emocionální lásku ke Skipperovi, která převládala nad samotným fyzickým aktem, který spolu měli. Fyzický akt nebyl ten hlavní důvod pochybování o Brickově sexualitě, ale celkový upřímný vztah mezi postavami Bricka a Skippera. Brick miloval

⁵⁶ Bak, J. S. (2010). str. 147.

⁵⁷ *Idem*, str. 150.

⁵⁸ Saddik, A. J. (2015). str. 87.

⁵⁹ Bak, J. S. (2010). str. 133.

Skippera, „jedinou velkou dobrou věc v jeho životě, která byla pravdivá“. Ztotožňoval Skippera se sportem, romantickým světem dospívání, který nemohl minout⁶⁰.

Závěr

Williams psal o homosexualitě celý svůj profesní život. Někdy se jednalo o narážky inferenční, jako například ve *Skleněném zvěřinci*, jindy se vyjadřoval zcela explicitně, jako například v *Tramvaji do stanice Touha*⁶¹. Téma homosexuality, bylo něco o čem se ve společnosti a kultuře nemluvalo a Williams se nebál tohle tabu a kontroverzní téma vytáhnout z temnoty do světla reflektorů. I tak se však setkal s kritikou od skupin mladších homosexuálů, z důvodu malého výskytu homosexuálních postav ve Williamsových hrách. Williams se nikdy nesnažil skrývat motiv homosexuality ve svých hrách, stejně jako neskrýval svou vlastní homosexualitu. Svou homosexualitu před svými profesními kolegy nikdy neskrýval, ale jak to u homosexuálů narozených v prvních letech dvacátého století bývá, Williams se nikdy primárně jako gay neoznačoval⁶².

Williams se potkával s kritikou, která zpochybňovala Williamsovi ženské postavy, zda jsou vůbec ženy. Jeho ženské postavy byly popsány jako transvestiti. Williams tuto kritiku zpochybňuje a tvrdí: všechny ženské postavy, které vytvořil, byly autenticky ženy⁶³. Tato kritika může pocházet už jenom z homofobie kritika. Kritici v 50. letech byli značně homofobní, a proto si od homosexuality autora odvozovali různé znaky, které původně autor ani nenapsal. Williams však tvrdil, že se nejvíce viděl v jeho tragických dívčích postavách, zejména v Almě v *Léto a dým*. Proto lze argumentovat, že Williamsovy ženské hrdinky jsou mužné, pokud sám Tennessee byl jejím podkladem. Však Williams zejména vnímal a ztotožňoval se s utrpením dívek v jeho hrách.

Motiv homosexuality v dílech od Tennesseeho Williamse je neodmyslitelně spojen s tragikou. Postavy svou homosexualitu často skrývají, například Alan, skrývající svou orientaci před Blanche v *Tramvaji do stanice touha*. Některé postavy, jako třeba Tom Wingfield ani nepřiznají svou homosexualitu, právě z důvodu odsouzení ve společnosti. Pro homosexuálního člověka v dramatech od Williamse nikdy nečekal

⁶⁰ *Idem*, str. 38.

⁶¹ Paller, M. (2005). str. 225.

⁶² *Idem*, 158.

⁶³ *Idem*, 212.

šťastný konec, pouze úzkost a samota. Ale bylo tomu tak právě z důvodu, že v období, kdy Williams žil, pro homosexuály existoval jen život ve lži nebo samotě, jelikož zjištění homosexuality člověka stálo veškerou naději na slibnou budoucnost.

Homosexuálnímu člověku byla ukazována jen jedna možnost, jak žít šťastný život a tím je vzít si ženu a potlačit v sobě svou orientaci, což můžeme vidět v dramatu *Kočka na rozpálené plechové střeše*. Jak si můžeme všimnout, nejedná se o šťastný život pro osobu v této situaci, ale jedná se o šťastný život pro společnost kolem něho.

Homosexuál ve sňatku s ženou však bude navždy nešťastný a osamělý, jako by byl na světě sám.

Zdroje

Bak, J. S. (2010). *Homo Americanus: Ernest Hemingway, Tennessee Williams, and Queer Masculinities*. Farleigh Dickinson University Press.

Murphy, B. et al (2014). *The Theatre of Tennessee Williams*. A&C Black.

Novák, V. (2015). *Grotesque, or Queer? Homosexual Characters in Tennessee Williams's Selected Short*

Paller, M. (2005). *Gentlemen Callers: Tennessee Williams, Homosexuality, and Mid-Twentieth Century Drama*. London: Palgrave Macmillan.

Saddik, A. J. (2015). *Tennessee Williams and the Theatre of Excess: The Strange, the Crazy, the Queer*. Cambridge University Press.

Stories. Bakalářská práce, vedoucí Ulmanová, H. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav anglofonních literatur a kultur – Anglistika-amerikanistika.

Williams, T (1964). *Léto a dým* (H. Budínová, Překlad). Divadlo.

Williams, T (2018). *Skleněný zvěřinec* (M. Lukeš, Překlad). Artur.

Williams, T. (1986). *Suddenly last summer*. Dramatists Play Service Inc.

Williams, T. (2013). *Tetovaná růže* (H. Budínová, Překlad). Artur.

Williams, T. (2015). *A streetcar named desire*. Bloomsbury Publishing.

Williams, T. (2023). *Kočka na rozpálené plechové střeše* (L. a R. Pellarovi, Překlad). Artur.